Sillabu Storja Ġenerali

Għad-Disa' Sena

(2018-2021)

Dipartiment tal-Istorja fi ħdan id-Direttorat għall-Programmi ta' Tagħlim u Assessjar

Daħla - Is-Sillabi tal-Istorja Ġenerali

1. Għanijiet Ġenerali

L-għanijiet ewlenin li għandhom jiggwidaw t-tħaddim ta' dan is-sillabu huma li l-istudenti:

- Ikunu konxji ta' x'inhi l-istorja u x'inhu l-iskop wara t-tagħlim ta' dan is-suġġett;
- Isiru konxji li l-istorja hi bbażata fuq tipi differenti ta' evidenza bħal fdalijiet arkeoloġiċi, dokumenti, manuskritti, mapep, ittri eċċ.
- Isiru iżjed konxji mill-wirt storiku f'pajjiżna biex b'hekk japprezzaw iżjed il-bżonn tal-konservazzjoni u r-restawr;
- Janalizzaw dak li seħħ fl-imgħoddi, biex jifhmu l-implikazzjonijiet tal-preżent u jiffurmaw aspirazzjonijiet għall-ġejjieni;
- Jiksbu ħiliet partikolari marbutin mat-tagħlim tal-istorja, bħal ġbir ta' informazzjoni minn sorsi u l-interpretazzjoni tagħhom, janalizzaw it-tibdil u l-kontinwità matul iż-żminijiet u l-kawżi u l-effetti ta' ġrajjiet fl-istorja, josservaw u jaslu għall-konklużjonijiet, jimmaġinaw lilhom infushom jgħixu fi żmien partikolari fl-imgħoddi (empatija) u jiżviluppaw ideja ċara ta' kronoloġija u sekwenza fl-istorja;
- Jitgħallmu sa fejn hu possibbli permezz ta' esperjenza diretta fi żjarat f'siti storiċi biex b'hekk it-tagħlim ikun iżjed stimulanti u jibqgħu jiftakru aktar;
- Isiru konxji li t-tagħlim tal-istorja mhuwiex biss tagħlim akkademiku, iżda mezz biex l-istudenti jwessgħu l-kultura tagħhom;
- Jagħrfu li bħalma s-soċjetà inbidlet matul iż-żminijiet u għadha tinbidel, huma għandhom jakkwistaw it-tħejjija meħtieġa biex jaddattaw ruħhom għall-bidliet tal-ġejjieni;
- Jistudjaw l-istorja ta' Malta f'kuntest iżjed wiesgħa li jinkludi l-isfond Mediterranju u Ewropew.

2. Kunċetti u Ħiliet li għandhom ikunu żviluppati

- **Iż-Żmien u l-Kronoloġija.** L-istudenti għandhom iqiegħdu l-ġrajjiet storiċi fil-perspettiva taż-żmien. Għalhekk għandhom jikkalkolaw kemm damu diversi ġrajjiet u jikkonsidraw is-sekwenza tagħhom. B'hekk jifhmu aħjar xi jfissru d-dati u jkollhom stampa iżjed ċara ta' kif żvolġew il-ġrajjiet.
- **Bidla u Kontinwità.** L-istudenti għandhom jifhmu t-tibdiliet li għadda minnhom il-bniedem matul iż-żmien. Billi jifhmu l-aspetti varji ta' differenza u similitarità li għadda minnhom il-bniedem fil-ġrajjiet u f'dak kollu li rnexxielu joħloq.
- **Kawżi u Konsegwenzi.** L-istorja hi ġrajjiet il-bniedem. Għalhekk l-istudenti għandhom jifhmu sewwa x'kienu l-kawżi jew il-motivi għala l-ġrajjiet seħħew u x'kienu l-effetti immedjati u mbiegħda tagħhom. B'hekk ikunu jistgħu janalizzaw u jevalwaw aħjar it-tagħrif li jkunu qegħdin jieħdu.
- **Empatija.** Meta jempatizzaw, l-istudenti jkunu qegħdin jaħsbu bil-moħħ ta' persuna li kienet tgħix fil-passat. F'eżerċizzju bħal dan l-istudenti jakkwistaw il-ħiliet biex jifhmu iżjed l-istorja. B'hekk jifhmu aħjar kemm ir-reazzjonijiet u l-attitudnijiet tal-bnedmin li kienu jgħixu fi żminijiet differenti u jqabbluhom ma' dawk tal-preżent.

- **L-użu tas-sorsi.** L-użu tas-sorsi primarji u sekondarji għandu jagħmel it-tagħlim tal-istorja iżjed motivat u effettiv. L-istudenti jkunu jistgħu jiżviluppaw il-ħiliet billi jippruvaw jinferixxu jew jipotizzaw x'dawl jagħtu s-sorsi fuq il-ħajja fl-imgħoddi. L-istudenti jippruvaw jisiltu fatti, opinjonijiet, konklużjonijiet u ġeneralizzazzjonijiet mis-sorsi minnflok jingħataw biss it-tagħrif meħtieġ.

3. It-Tħaddim ta' dan is-sillabu

Għalhekk matul it-tħaddim ta' dan is-sillabu, għandha tingħata importanza kontinwa:

- Lill-kunċetti storiċi u l-ħiliet li għandhom ikunu żviluppati fl-istudenti;
- Li t-temi mill-istorja ta' Malta jsiru fl-isfond iżjed wiesgħa li jinkludi dak Mediterranju u Ewropew;
- Li l-użu tas-sorsi li jagħmlu t-tagħlim iżjed relevanti u interessanti;
- Għall-apprezzament ikbar mill-istudenti tal-importanza tas-siti storiċi u l-bżonn tal-konservazzjoni u r-restawr.

4. Strateġiji ta' tagħlim

L-għalliema għandhom jippreżentaw il-lezzjonijiet b'mod stimulanti u interessanti biex l-istudenti jifhmu aħjar il-kunċetti li jkunu qed jiġu spjegati. Jeħtieġ ukoll li fix-xogħol li jingħata lill-istudenti, jinżamm bilanċ bejn il-komponenti differenti, li huma:

- It-Tagħrif (*Recall of Knowledge)*
- Il-Fehma (*Understanding of Knowledge)*
- Il-Ħiliet, l-Attitudnijiet u l-Kompetenzi (Skills, Attitudes, Competences)

Biex dawn l-għanijiet ikunu jistgħu jintlaħqu, l-għalliema jistgħu jużaw metodoloġija differenti bħal: diskussjoni fil-klassi, *role plays* u drama, *brainstorming,* materjal awdjo-viżiv, intervisti, logħob u dokumenti simulati, kitba ta' rapporti, xogħol ta' arti u *craft*, mudelli, proġetti u żjarat edukattivi. Id-diskussjoni fil-klassi jew fi gruppi għandha tingħata l-importanza li jixirqilha. B'hekk, din tkun qed tgħin biex permezz tal-istorja, l-istudenti jiżviluppaw ħiliet trasferibbli meħtieġa fit-tagħlim tul il-ħajja.

Ix-xogħol li għandu jingħata lill-istudenti għandu jkun stimulanti u interessanti u jinkludi xogħol ta' riċerka ħafifa minn sorsi sekondarji dwar xi tema marbuta mas-sillabu. Varjetà ta' sorsi bħal illustrazzjonijiet, stampi, ritratti, mapep, *posters*, *charts*, *time-lines,* u tabelli oħra jistgħu jintużaw b'mod stampat jew diġitali permezz tal-IWB. Dan iżid il-possibilità għall-għalliema biex jaddottaw sistema ta' assessjar formattiv.

5. Objettivi għall-assessjar

l-assessjar għandu jevalwa kemm l-istudenti kapaċi:

- Jesprimu fatti storiċi b'forma narrattiva u kreattivi;
- Jagħtu tagħrif bażiku fuq l-istorja u jiżviluppaw kunċetti u ħiliet marbuta magħha;
- Iħarsu lejn il-ġrajjiet minn għajnejn ta' nies li għexu fil-passat (empatija u perspettiva storika);
- Jwieġbu mistoqsijiet marbuta ma' sorsi b'mod konċiż, dirett u relevanti.

STORJA ĠENERALI għad-Disa’ Sena - Is-Sillabu fil-Qosor (2018-2021)

Lezzjonijiet

	9.1 Malta tgħaddi taħt it-tmexxija tal-Ordni ta’ San Ġwann	4 lezzjonijiet
9.1.1	Il-Kavallieri fil-Birgu u tħejjija għall-Assedju tal-1565	2
9.1.2	L-Assedju tal-1565: analiżi tal-kawżi u l-konsegwenzi	2

	9.2 Il-Belt Valletta	5 lezzjonijiet
9.2.1	Kif inbniet il-Belt Valletta	2
9.2.2	Bini importanti fil-Belt Valletta u l-iżvilupp ta’ din il-belt matul iż-żmien ta’ wara	3

	9.3 Wirt il-Kavallieri	6 lezzjonijiet
9.3.1	Wirt il-Kavallieri fl-ibliet, ir-restawr u l-użu tiegħu llum	1
9.3.2	Id-difiża fi Żmien il-Kavallieri	3
9.3.3	L-arti u l-arkitettura Barokka fil-Belt Valletta u fl-Imdina	2

	9.4 Il-ħajja tal-Maltin fl-ibliet u l-irħula qodma ta' Malta u Għawdex	6 lezzjonijiet
9.4.1	L-importanza storika tal-Imdina, il-Birgu u ċ-Ċittadella t’Għawdex	1
9.4.2	Il-karatteristiċi tal-raħal u tal-pajżaġġ tradizzjonali Malti	2
9.4.3	Xogħlijiet, impiegi u l-ħajja tal-Maltin fi Żmien l-Ordni	3

	9.5 Tmiem il-ħakma tal-Ordni u l-okkupazzjoni ta’ Malta mill-Franċiżi	6 lezzjonijiet
9.5.1	Il-konsegwenzi tar-Rivoluzzjoni Franċiża fuq l-Ordni	2
9.5.2	Il-miġja tal-Franċiżi u r-riformi li Napuljun ipprova jwettaq	2
9.5.3	L-irvell tal-Maltin, l-imblokk u t-tkeċċija tal-Franċiżi	2

Total tal-Lezzjonijiet 27

9.1 Malta tgħaddi taħt it-tmexxija tal-Ordni ta’ San Ġwann

<table>
<tr><th colspan="3">9.1.1 Il-Kavallieri fil-Birgu u tħejjija għall-Assedju tal-1565</th></tr>
<tr><th>Miri ta’ Tagħlim</th><th>Noti</th><th>Riżultati fil-Mira</th></tr>
<tr>
<td>L-għalliema għandhom jgħinu l-istudenti jifhmu:
X’għamlu l-Kavallieri fil-Birgu fl-ewwel snin tagħhom f’Malta.
Kif il-Kavallieri ħejjew ruħhom għall-Assedju tal-1565.
2 lezzjonijiet</td>
<td>Il-punti prinċipali huma:
Għaliex il-Kavallieri marru joqogħdu l-Birgu;
Żvilupp li sar mill-Kavallieri fil-Birgu – eż. il-bini ta’sptar, tarzna, il-bereġ, il-Kastellimar sar il-kwartier-ġenerali tal-Gran Mastru;
l-attakk ta’ Dragut tal-1551 fuq l-Imdina, f’Għawdex u fil-Kastell ta’ Tripli;
il-qagħda tal-Maltin fl-ewwel snin ftit li xejn inbidlet;
it-tmexxija awtokratika tal-Gran Mastri (referenza għal każ ta’ Mattew Callus fl-1560).
It-tisħiħ ta’ Sant’Anġlu; il-bini tal-Isla, Forti San Mikiel u Forti Sant’Jiermu;
Ġeddew id-Dejma u ħarġu l-irġiel Maltin għat-taqbid, il-Kavallieri fl-Ewropa ssejħu lura Malta, saret talba lis-slaten Ewropej u lill-Papa għall-għajnuna; tfal, xjuħ u morda ttieħdu Sqallija.</td>
<td>L-istudenti għandhom:
Jifhmu kif kienu l-ewwel snin tat-tmexxija tal-Ordni fil-Birgu.
Ikollhom tagħrif dwar il-fortifikazzjonijiet li kienu jeżistu f’Malta qabel l-Assedju tal-1565.</td>
</tr>
</table>

9.1.2 Assedju tal-1565: analiżi tal-kawżi u l-konsegwenzi		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom jgħinu l-istudenti jifhmu: • Għaliex it-Torok ħabtu għall-Malta fl-Assedju tal-1565; • X'kienu l-ġrajjiet ewlenin matul l-Assedju; • X'diffikultajiet kellhom il-Kavallieri u t-Torok matul l-Assedju; • X'wassal biex il-Kavallieri rebħu u t-Torok tilfu l-Assedju; • X'kienu l-konsegwenzi tar-rebħa tal-Assedju fuq l-Ordni u fuq Malta. **2 lezzjonijiet**	Il-punti prinċipali huma: • il-qagħda strateġika ta' Malta f'nofs il-Mediterran; • it-taqbida dejjiema bejn is-Salib u n-Nofs Qamar; • il-ħbit tal-Kavallieri fuq ix-xwieni tat-Torok; Referenza għal xi ġrajjiet ewlenin tal-Assedju: • il-wasla tal-flotta Torka • il-waqgħa ta' Sant'Jiermu u l-mewt ta' Dragut; • il-ħbit kontinwu fuq il-Birgu u l-Isla; • il-wasla tal-*Gran Soccorso* minn Sqallija u t-tmiem tal-Assedju. Id-diffikultajiet ewlenin kienu: • it-Tork kellhom iżjed suldati mill-Kavallieri; • il-Kavallieri u l-Maltin kienu magħluqa ġewwa s-swar u armati u mħejjija tajjeb; • it-Torok riedu jirbħu lil Malta qabel jgħaddi s-sajf jew tasal l-għajnuna lill-Ordni mis-slaten Insara; • it-Torok riedu jġibu l-ikel u l-ilma bix-xwieni mill-Afrika; • nuqqas ta' ftehim bejn il-kapijiet Torok; • il-blat iebes ma ħalliex it-Torok iħaffru mini taħt is-swar; • it-Torok riedu bilfors jixxabbtu mas-swar; Il-punti prinċipali huma: • Malta ħarġet bħala t-tarka tal-Kristjaneżmu u t-Torok ma reġgħux attakkawha; • prinċpijiet Insara fehmu l-importanza ta' Malta u għenu lill-Ordni fil-bini tal-Belt Valletta; • il-Kavallieri bdew jissejħu l-Kavallieri ta' Malta; • il-Kavallieri ddeċidew li jibqgħu Malta u jibnu belt ġdida; • ġie ħafna ġid u kummerċ lejn Malta u din qabdet it-triq tal-progress. • il-fortifikazzjonijiet reġgħu nbnew u żdiedu oħrajn biex għamlu lil Malta waħda mill-aktar gżejjer iffortifikati fil-Mediterran.	L-istudenti għandhom: • jifhmu għaliex it-Torok Ottomani ħabtu għal Malta; • jkunu jafu l-ġrajjiet ewlenin tal-Assedju; • jifhmu d-diffikultajiet li kellhom iħabbtu wiċċhom iż-żewġ naħat; • jifhmu x'kienu l-konsegwenzi tal-rebħa tal-Assedju għall-Ordni u għal Malta.

9.2 Il-Belt Valletta

9.2.1 Kif inbniet il-Belt Valletta		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom jgħinu l-istudenti jifhmu: • ir-raġunijiet għala nbniet il-Belt; • kif sar dan ix-xogħol • l-arkitettura ta' din il-belt. **2 lezzjonijiet**	Il-punti prinċipali huma: • Il-pjanta għal din il-belt (forma ta' grada bi triq iddur madwarha); • is-swar; • it-toroq u l-pjazez • l-għajnuna li ngħatat lill-Ordni; • Laparelli jfassal il-pjanta tal-belt Valletta; • l-għażla tal-isem għal din il-belt; • il-ħaddiema li nġabu biex ix-xogħol isir malajr; • l-ebda parti ma bniet għall-kavallieri biss *(Collachio);* • il-qtugħ tal-ġebel mill-Mandraġġ; • l-Ordni tmur tgħix fil-belt il-ġdida fl-1571; • Il-kontribut ta' Glormu Cassar. Raġunijiet politiċi, ġeografiċi u militari għala nbniet il-Belt: • il-ħerba kbira li ħalla l-Assedju l-Kbir fuq il-fortifikazzjonijiet ta' madwar il-Port il-Kbir; • il-biża' ta' attakk mill-ġdid mit-Torok; • il-pożizzjoni strateġika tal-Għolja Xiberras bħala peniżola fil-għoli li kienet tħares fuq il-portijiet.	L-istudenti għandhom: • ikollhom tagħrif dwar il-bini importanti li hemm fil-Belt; • jifhmu l-kunċett ta' bidla u kontinwità li jidher f'din il-belt fil-bini li għadu jeżisti sallum; • jifhmu u japprezzaw is-sbuħija ta' din il-belt.

9.2.2 Bini importanti fil-Belt Valletta u l-iżvilupp ta' din il-belt matul iż-żmien ta' wara		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom: • jispjegaw u jagħtu tagħrif dwar il-bini importanti li hemm f'din il-belt li għadu jeżisti sal-lum; • jgħinu l-istudenti japprezzaw is-sbuħija ta' din il-belt. • jispjegaw s-sehem li tat din il-belt matul iż-żmien; • ikattru l-apprezzament tal-istudenti għal din il-belt. **2 lezzjonijiet**	Binjiet importanti u l-bidliet li saru fl-użu tagħhom: • Il-Palazz tal-Gran Mastru; • Il-Bereġ ta' Kastilja; • Il-Kon-Katidral ta' San Ġwann; • Is-Sagra Infermerija; • it-Teatru Manoel. • l-Akwadott ta' Wignacourt - il-qagħda tal-Belt Valletta qabel ma nbena, l-importanza ta' dan il-proġett. Is-sbuħija tal-Belt Valletta - punti prinċipali: • regoli biex tinżamm is-sbuħija tal-belt - eż.lavur fil-ġebla fil-kantunieri; • bini ieħor sebbaħ il-Belt. eż. knejjes, funtani, ġonna u monumenti, djar privati. • spinta lill-kultura - eż. il-bini tat-teatru; • il-bini tad-djar privati. Il-Belt illum bħala ċentru amministrattiv, kummerċjali u kulturali: • Belt kapitali li minnha titmexxa Malta; • amministrattiv - eż. Parlament, ministeri, dipartimenti u uffiċini; • kummerċjali - eż. stabbilimenti kbar, ħwienet, swieq, pixkerija, ċentru tat-trasport għal tal-linja, *boutique* hotels; • kulturali - eż. teatru, mużewijiet, eċċ. • ċentru turistiku.	L-istudenti għandhom: • ikollhom tagħrif dwar il-bini importanti li hemm f'din il-belt; • ikunu jafu dwar xi bini mibni mill-Kavallieri u kif qiegħed jintuża llum; • jifhmu l-kunċett ta' bidla u kontinwità li jidher f'din il-belt fil-bini li għadu jeżisti sallum; • jifhmu u japprezzaw is-sbuħija ta' din il-belt. • jifhmu s-sehem li tat il-belt kapitali ta' Malta matul is-sekli.

9.3 Wirt il-Kavallieri

9.3.1 Wirt tal-Kavallieri fl-ibliet, ir-restawr u l-użu tiegħu llum		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom: • jagħmlu l-istudenti konxji mill-fdal l-aktar importanti tal-bini fl-ibliet taż-żmien il-Kavallieri. • L-għalliema għandhom: jispjegaw x'użu qiegħed isir minn dawn il-postijiet illum u janalizzaw kif dan il-wirt qiegħed jiġi mħares. **2 lezzjonijiet**	Il-wirt prinċipali fl-ibliet differenti: • il-ħtieġa li l-Belt Valletta tkun irrestawrata bħala 'Wirt Dinja' tal-UNESCO u Valletta18. • il-Kottonera (il-Bereġ fil-Birgu); • l-Imdina; • il-Palazzi Verdala u l-Palazz ta' San Anton. Il-punti prinċipali huma: • il-preservazzjoni ta' dan il-bini; • is-sehem tal-Kunsilli Lokali u għaqdiet non-governattivi; • l-importanza tar-restawr għall-industrija tat-turiżmu.	L-istudenti għandhom: • ikunu konxji mill-fdal l-aktar importanti tal-bini fl-ibliet taż-Żmien il-Kavallieri. • Ikunu kapaċi jiddiskutu x'użu qiegħed isir minn dawn il-postijiet illum u jekk jistax isir użu aħjar minnhom; • janalizzaw kif dan il-wirt jista' jkun imħares aħjar.

9.3.2 Id-difiża fi Żmien il-Kavallieri		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom: jispjegaw u jagħtu tagħrif dwar: • kif l-Ordni ta' San Ġwann; għamlet kull ma setgħet biex tiffortifika il-gżejjer; • Il-fortifikazzjonijiet ta' madwar il-portijiet, madwar il-kosta u f'Għawdex; • kif dawn i-fortifikazzjonijiet qed ikunu restawrati. **3 lezzjonijiet**	Il-punti prinċipali huma: • il-fortifikazzjonijiet ewlenin madwar il-portijiet; • il-bini ta' swar difensivi – Firenzuola, Sta Margerita u l-Kottonera; • il-bini ta' fortizzi - eż. Forti Manuel, Forti Ricasoli Forti Tigne; • il-bini u l-użu ta' torrijiet madwar il-kosta mill-Gran Mastri Wignacourt, Lascaris u De Redin; • it-tisħiħ taċ-Ċittadella f'Għawdex; • Id-difiża tal-port tal-Imġarr permezz tal-Forti Chambray u tal-Fortizza Garzes.	L-istudenti għandhom: • jifhmu kif l-Ordni għamlet kull ma setgħet biex tiffortifika lill-Gżejjer Maltin; • jifhmu għaliex l-iktar fortifikazzjonijiet b'saħħithom kienu madwar il-portijiet ewlenin. • ikunu jafu dwar fortifikazzjonijiet oħra madwar il-kosta ta' Malta u f'Għawdex; • jifhmu l-bidla u l-kontinwità li raw dawn il-fortifikazzjonijiet matul iż-żmien, l-użu tagħhom illum u kif qed nieħdu ħsiebhom.

9.2.3 l-arti u l-arkitettura Barokka fil-Belt Valletta u fl-Imdina		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom: jispjegaw u jagħtu tagħrif dwar l-istil Barokk u l-opri kbar tal-arti li għandna f'pajjiżna. **2 lezzjonijiet**	Il-punti prinċipali huma: • Id-dħul tal-Barokk – referenza, pittura, skultura, tiżjin fid-deheb u l-fidda; • il-Kon-Katidral ta' San Ġwann u l-opri tal-arti li nsibu fiha eż. l-Oratorju, is-saqaf, l-artar maġġur, il-presbiterju, il-Kor, l-arazzi ta' Perellos; • l-arti fil-Kon-Katidral ta' San Ġwann: Caravaġġio: *il-Qtugħ ir-Ras ta' San Ġwann il-Battista*, *San Ġlormu*, i*l-Maddalena*; Mattia Preti: *It-Trinità Mqaddsa* fis-saqaf tar-Kor, *il-Kobor tal-Glorja tal-Ordni* fis-saqaf tal-istess knisja. Il-punti prinċipali huma: • i-terremot tal-1693, il-bini tal-Katidral minn Lorenzo Gafà u r-restawr tal-Imdina minn Mondion fi żmien Vilhena; • Mondion jibdel wiċċ l-Imdina bl-użu tal-Barokk – eż. il-Bieb tal-Imdina, il-Palazz Maġisterjali, il-*Banca Giuratali,* eċċ.	L-istudenti għandhom: • jifhmu sewwa l-istil Barokk u jkunu kapaċi jsemmu eżempji ta' bini mibni b'dan l-istil; • ikunu jafu dwar l-opri l-kbar tal-arti li għandna ta' Żmien il-Kavallieri. ikunu kapaċi jaraw bidla u kontinwità fir-restawr li sar fl-Imdina wara t-terremot tal-1693.

9.4 Il-ħajja tal-Maltin u l-ibliet u l-irħula qodma ta' Malta u Għawdex

9.4.1 L-importanza storika tal-Imdina, il-Birgu u ċ-Ċittadella fir-Rabat Għawdex		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom jagħmlu l-istudenti konxji mill-importanza storika tal-ibliet il-qodma ta' Malta u Għawdex. **Lezzjoni waħda**	Il-punti prinċipali huma: • il-pożizzjoni strateġika tagħhom - eż. l-Imdina u ċ-Ċittadella fiċ-ċentru u mibnija fuq għolja; il-Birgu mibni fuq peniżola li tagħti fuq il-Port il-Kbir: • l-importanza tad-difiża li offrew matul iż-żminijiet – eż. il-ħbit mill-furbani, l-Assedju l-Kbir; • ċentri residenzjali, kummerċjali u amministrattivi fl-antik - eż. l-Università, min-nobbli sa nies komuni kienu jgħixu hemmhekk; • l-għadd tan-nies naqas ħafna fl-Imdina u l-inċentivi minn Vilhena biex iħajru l-poplu biex imur jgħix fl-Imdina.	L-istudenti għandhom: • jifhmu l-pożizzjoni strateġika tal-Imdina il-Birgu u ċ-Ċittadella f'Għawdex; • jifhmu l-importanza storika u l-kontribut matul iż-żmien ta' dawn l-ibliet.

9.4.2 Il-karatteristiċi tal-raħal u tal-pajżaġġ tradizzjonali Malti		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom: • jipprovdu lill-istudenti b'tagħrif dwar il-karatteristiċi ewlenin tar-raħal Malti. • jispjegaw u jagħtu tagħrif dwar il-karatteristiċi prinċipali fl-irħula u l-importanza tagħhom fl-imgħoddi. **Lezzjoni waħda**	Il-punti prinċipali huma: • il-qalba tar-raħal – il-misraħ u l-Knisja Parrokkjali; • toroq u sqaqien dojoq u mserrpin; • it-tqassim tad-djar tradizzjonali u tal-kappelli; • djar ġodda fil-periferija tar-raħal; • tqabbil u kuntrast mal-ibliet qodma; • problemi tal-lum - eż. preservazzjoni, traffiku, djar qodma u mitluqa, eċċ. • niċeċ u statwi fit-toroq. Xhieda tad-devozzjoni tal-Maltin għat-twemmin Nisrani. Mibnija f'kantunieri wara ġeneralment li wieħed ikun qala' xi grazzja. Kienu jinxtegħlu b'xema' sabiex t-triq ma tibqax imdallma bil-lejl; • is-Slaleb tad-Dejma fejn x'aktarx kienu jinġabru l-għassiesa tad-Dejma biex jirċievu l-ordnijiet; • kappelli żgħar - xhieda tat-twemmin Nisrani tal-Maltin. Xi wħud minnhom *ex voto*; • l-Għajn tal-Ħasselin - post fejn fl-imgħoddi n-nisa kienu jaħslu l-ħwejjeġ. Forom differenti - eż. fl-Imsida u l-Fontana (Għawdex).	L-istudenti għandhom: • jagħrfu l-karatteristiċi ewlenin tar-raħal antik Malti; • jagħrfu l-kuntrast bejn l-ibliet u l-irħula qodma ta' pajjiżna; • jifhmu l-bidla u l-kontinwità li raw dawn l-irħula antiki; • jagħrfu x'kienet l-importanza fl-imgħoddi tan-niċeċ, statwi, is-Salib tad-Dejma, il-kappelli u l-Għajn tal-Ħasselin; • jagħrfu l-bidla u l-kontinwità li raw Dawn il-karatteristiċi.

<table>
<tr><th colspan="3">9.4.3 Xogħlijiet, impiegi u l-ħajja tal-Maltin fi Żmien l-Ordni</th></tr>
<tr><th>Miri ta’ Tagħlim</th><th>Noti</th><th>Riżultati fil-Mira</th></tr>
<tr><td>L-għalliema għandhom jagħtu tagħrif fuq u jfissru:
• l-importanza tal-Ordni ta’ San Ġwann bħala qawwa fuq il-baħar
• ix-xogħlijiet differenti li kienu jagħmlu l-Maltin.

L-għalliema għandhom jispjegaw u jagħtu tagħrif dwar:
• il-qagħda soċjali matul it-tmexxija tal-Ordni;
• l-importanza li l-Ordni kienet tagħti lis-servizzi tas-saħħa.
• il-bidu tal-edukazzjoni f’Malta;
• l-influenza tal-Knisja u tal-Inkwiżizzjoni.

3 lezzjonijiet</td><td>Il-punti prinċipali huma:
• l-importanza u l-użu tal-flotta tal-Ordni;
• l-ekonomija tiddependi fuq l-Ordni;
• ix-xogħol li kellu x’jaqsam max-xwieni - eż. sibi, qaddiefa, ġellieda fuq il-baħar, buonavoglie (qaddiefa volontarja), kaptani, tobba, qlafat, kurdara, mastrudaxxi, ħaddieda, ħaddiema tal-qlugħ eċċ;
• xogħlijiet oħra - eż. biedja, sajd, xogħol fl-isptarijiet, bennejja, bejjiegħa tal-ilma, ħaddiema fi ħwienet żgħar tal-ħaxix u tax-xorb, eċċ;

Il-punti prinċipali huma:
• qagħda soċjali: taxxi għad-difiża tal-gżira, telf ta’ qraba u jasar minħabba s-sibi; il-qagħda tal-mara fis-soċjetà;
• l-isptar ewlieni: Santu Spirtu;
• referenza ħafifa għall-Kulleġġ tal-Ġiżwiti, it-twaqqif tal-Università minn Pinto;
• l-influwenza tal-Knisja Kattolika u tal-Inkwiżizzjoni fost il-Maltin (is-superstizzjonijiet, t-tagħlim qarrieq, il-xogħol tal-Inkwiżitur; pieni mogħtija mill-Inkwiżitur).</td><td>L-istudenti għandhom:
• jifhmu l-importanza tal-Ordni bħala qawwa fuq il-baħar u xogħlijiet differenti li kienu jagħmlu l-Maltin mal-flotta tal-Ordni u fl-industrija tas-sibi;
• jempatizzaw mad-diffikultajiet tal-ħaddiema f’dak iż-żmien;

L-istudenti għandhom:
• jifhmu l-qagħda soċjali tal-Maltin, l-importanza li kienet tagħti l-Ordni lis-servizzi tas-saħħa, il-bidu tal-tagħlim f’Malta u l-influwenza tal-Knisja Kattolika fuq il-Maltin;
• ikunu kapaċi jempatizzaw mal-kondizzjonijiet soċjali tal-Maltin f’dak iż-żmien;
• ikunu jafu għala twaqqfet l-Inkwiżizzjoni f’Malta, x’kien ix-xogħol tagħha u kif affettwat lill-Maltin.</td></tr>
</table>

9.5 Tmiem tal-ħakma tal-Ordni u l-okkupazzjoni ta' Malta mill-Franċiżi

9.5.1 Il-konsegwenzi tar-Rivoluzzjoni Franċiża fuq l-Ordni		
Miri ta' Tagħlim	**Noti**	**Riżultati fil-Mira**
L-għalliema għandhom jispjegaw lill-istudenti fil-qosor ħafna: • x'kienet ir-Rivoluzzjoni Franċiża; • kif Napuljun sar magħruf permezz ta' din ir-Rivoluzzjoni.	Il-punti prinċipali huma: • il-poplu Franċiż ħa l-poter minn idejn ir-re; • il-poplu bidel lil Franza minn monarkija għal repubblika; • ir-re inqatel permezz tal-giljottina; • il-Franċiżi ddikjaraw gwerra kontra s-slaten Ewropej biex jiddefendu r-Rivoluzzjoni f'pajjiżhom. Il-punti prinċipali huma: • Napuljun beda l-karriera militari bħala fizzjal tal-artillerija fi żmien ir-Rivoluzzjoni; • il-ħila li wera wasslet biex inħatar Ġeneral u hemmhekk bdew sensiela ta' rebħiet tant li sar magħruf fl-Ewropa wkoll.	L-istudenti għandhom: • jifhmu għaliex ir-Rivoluzzjoni Franċiża kienet avveniment importanti fl-istorja ta' Franza u tal-Ewropa; • jifhmu kif Napuljun sar magħruf permezz ta' din ir-Rivoluzzjoni.
L-għalliema għandhom jagħmlu lill-istudenti konxji li l-Ordni ta' San Ġwann kienet tilfet ħafna mill-popolarità hawn Malta u kienet qegħda tiffaċċja problemi kbar. **2 lezzjonijiet**	Issir referenza għal xi wħud minn dawn ir-raġunijiet: • l-Ordni kienet tilfet ir-rwol prinċipali tagħha bħala t-tarka tal-Kristjaneżmu kontra t-Torok Ottomani; • intilef il-ġid materjali li kien iġib miegħu s-sibi; • il-finanzi tal-Ordni kienu fi stat ħażin ħafna minħabba l-konfiska tal-artijiet fi Franza bir-Rivoluzzjoni tal-1789; • in-nuqqas ta' popolarità mal-Maltin minħabba t-tmexxija awtokratika, in-nobbli Maltin ma setgħux isiru kavallieri, • kien hemm interess tal-Qawwiet Ewropej f'Malta; • xi Kavallieri Franċiżi nħakmu mis-sentimenti patrijottika tar-Rivoluzzjoni u kienu qed iħejju t-triq għall-wasla ta' Napuljun.	L-istudenti għandhom jifhmu li: • l-Ordni kienet tilfet ħafna mir-rispett barra minn Malta; • naqset ħafna mill-popolarità tagħha hawn Malta; • kienet qegħda tiffaċċja problemi finanzjarji kbar; • ma kinitx magħquda bħal qabel.

<table>
<tr><th colspan="3">9.5.2 Il-miġja tal-Franċiżi u r-riformi pprova jwettaq Napuljun</th></tr>
<tr><th>Miri ta' Tagħlim</th><th>Noti</th><th>Riżultati fil-Mira</th></tr>
<tr><td>L-għalliema għandhom jispjegaw u jagħtu tagħrif dwar:
• kif il-Franċiżi ħadu l-Gżejjer Maltin;
• it-tibdil prinċipali li ġabet magħha l-miġja ta' Napuljun;
• ir-riformi li pprova jwettaq.

2 lezzjonijiet</td><td>Il-punti prinċipali dwar il-wasla tal-Franċiżi:
• il-wasla ta' Napuljun bil-flotta tiegħu;
• it-talba tiegħu għall-ilma;
• l-invażjoni ta' Malta mill-Franċiżi;
• l-oppożizzjoni fqira tal-Ordni;
• il-kapitulazzjoni tal-Ordni.

Il-punti prinċipali dwar ir-riformi ta' Napuljun:
• il-Kummissjoni tal-Gvern;
• Malti nqasmet fi tnax-il muniċipalità;
• il-ġid tal-Ordni sar propjetà tar-Repubblika Franċiża;
• l-ordnijiet ta' Napuljun favur it-tagħlim u l-edukazzjoni tal-Maltin;
• l-ordnijiet tiegħu dwar l-Inkwiżizzjoni, il-Knisja u l-qassisin;
• ordnijiet oħra ġenerali - eż. l-ilbies tal-kukkarda Franċiża, tmiem tal-jasar u l-bonavolji;
• taxxi ġodda.</td><td>L-istudenti għandhom:
• jifhmu kif Napuljun ħa f'idejh il-Gżejjer Maltin;
• jifhmu għaliex l-oppożizzjoni tal-Ordni kienet fqira.
• jifhmu l-istrutturi ġodda li nħolqu f'Malta bil-miġja tal-Franċiżi;
• jifhmu l-inizzjattivi ġodda dwar l-edukazzjoni;
• jifhmu l-aġir tal-Franċiżi lejn il-Knisja f'Malta u lejn il-Maltin.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th colspan="3">9.5.3 L-irvell tal-Maltin, l-imblokk u t-tkeċċija tal-Franċiżi</th></tr>
<tr><th>Miri ta' Tagħlim</th><th>Noti</th><th>Riżultati fil-Mira</th></tr>
<tr><td>L-għalliema għandhom jispjegaw u jagħtu tagħrif dwar:
• għala l-Maltin irvellaw kontra l-Franċiżi;
• x'ġara matul dak iż-żmien ta' taqlib;
• kif il-Franċiżi tkeċċew minn Malta.

2 lezzjonijiet</td><td>Il-punti prinċipali huma:
• raġunijiet għal dan l-irvell;
• l-imblokk;
• il-mexxejja Maltin;
• l-għajnuna minn barra;
• il-Franċiżi jċedu f'Għawdex;
• il-ħajja fl-ibliet u fl-irħula;
• il-konfoffa ta' Dun Mikiel Xerri;
• il-kapitulazzjoni u l-ftehim bejn l-Ingliżi u l-Franċiżi.</td><td>L-istudenti għandhom:
• jifhmu u jkunu jafu r-raġunijiet għala l-Maltin irvellaw kontra l-Franċiżi;
• jkunu jafu x'ġara matul l-irvell tal-Maltin u matul l-imblokk;
• jifhmu u jempatizzaw ma' kif kienet il-ħajja tal-Maltin fl-ibliet u fl-irħula;
• ikunu jafu kif saret il-kapitulazzjoni tal-Franċiżi u l-ftehim tagħhom mal-Ingliżi.</td></tr>
</table>

©Dipartiment tal-Istorja fi ħdan id-Direttorat għall-Programmi ta’ Tagħlim u Assessjar (2018)